

DOI: 10.31866/2617-2674.7.1.2024.302776

УДК 791+77]-042.4:[94:355](477)"14/17":008:2]-048.6

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ФЕНОМЕНУ САКРАЛЬНОСТІ ОСТРОВА ХОРТИЦЯ ТА КОЗАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ КІНО ТА ФОТОМИСТЕЦТВА

Ганна Чміль^{1а}, Олександра Сидоренко^{2а}¹ доктор філософських наук, професор;

e-mail: gannachmil@gmail.com; ORCID: 0000-0001-6569-1066

² магістр аудіовізуального мистецтва та виробництва;

e-mail: alexandrasidorenko97@gmail.com; ORCID: 0009-0001-2960-4655

^а Київський університет культури, Київ, Україна

Ключові слова:

сакральність;
кіно;
кіномистецтво;
фотомистецтво;
острів Хортиця

Анотація

Мета дослідження – проаналізувати засоби кіно та фотомистецтва, що використовуються для репрезентації сакральності острова Хортиця та козацької культури. Дослідити вплив аудіовізуального мистецтва на сприйняття та інтерпретацію сакральних аспектів козацької культури та історії острова Хортиця як священного місця засобами кіно та фотомистецтва. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні таких методів: теоретичного (для аналізу джерельної бази дослідження, збору інформації про сакральність острова Хортиця та козацької культури, перегляду історичного матеріалу, статей і наукових досліджень, порівняння інформації у цих джерелах; вибору фільмів і фотомистецьких матеріалів, які відображають сакральні аспекти козацької культури та острова Хортиця); порівняльно-аналітичного (для аналізу засобів кіно та фотомистецтва з метою виявлення особливостей та інструментів, які використовуються для репрезентації сакральності); емпіричного (для зйомки фотоматеріалів, що представляють сакральні об'єкти та місця Запоріжжя). **Наукова новизна**. У статті вперше проаналізовано, як візуальні засоби можуть використовуватися для збереження та відтворення культурних традицій і нематеріальних цінностей нашого народу. Досліджено вплив аудіовізуального мистецтва на формування культурного дискурсу, а також вивчено роль візуальної культури в сучасному світі. **Висновки**. У статті проаналізовано засоби кіно та фотомистецтва, які використовуються для репрезентації сакральності острова Хортиця та козацької культури. Представлено приклади успішного використання засобів та інструментів кіно та фотомистецтва для репрезентації сакральності острова Хортиця та козацької культури. Доведено, що ці засоби є ефективними для втілення духовної значущості острова у візуальній формі, допомагають глядачам краще

розуміти та сприймати сакральні аспекти козацтва й історії Хортиці та можуть використовуватися для збереження та відтворення культурних традицій.

Як цитувати:

Чміль, Г. та Сидоренко, О., 2024. Репрезентація феномену сакральності острова Хортиця та козацької культури засобами кіно та фотомистецтва. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 7 (1), с.143-154.

Формулювання проблеми

Репрезентація острова Хортиця не завжди відображає історичні та культурні аспекти цього священного місця. Часто в кінофільмах острів зображають як просто красиву природну місцевість, не надаючи належної уваги його культурному та історичному значенню для українського народу.

Аудіовізуальні роботи можуть розглядати Хортицю лише як пейзаж для кінематографічних зйомок, не вдаючись до детального дослідження культурної спадщини, яку вона представляє. У кіномистецтві не завжди вдається точно передати характер і вигляд святенності острова, що може викликати неправильні уявлення у глядачів.

У деяких кінокартинах козацька культура представляється у стереотипних образах, таких як запорожецьвоїн з косою та пістолетом, ігноруючи багатогранність і складність культури січовиків. Відсутність достовірної інформації про їхній спосіб життя, культуру та історію може призвести до спотворення та стереотипного уявлення про козацтво, зокрема до переважання негативних стереотипів, які зводять його до насильницької та беззаконної групи людей.

Також постає проблема інтерпретації та сприйняття сакральних аспектів козацької культури, які можуть бути представлені у фільмах і фотографі-

ях залежно від культурного контексту та особистого досвіду глядача. Деякі фільми та фотографії можуть використовувати шаблонні образи та символи, що не стосуються історичної реальності та спотворюють сприйняття січових воїнів як складника культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед досліджень, присвячених українській ментальності, варто виокремити роботи відомого вітчизняного історика Д. Яворницького (1991), а також французького військового інженера і картографа Г. Боплана (1990).

Дослідник і громадський діяч Запорізького краю Я. Новицький (Новицький, 1990) присвятив свої наукові роботи такому історико-військовому явищу, як характерництво.

Легенди та істинні твердження про відомих українських козаків-характерників проаналізували І. Грицишин та І. Зацуха (2020).

Доктор філософських наук Ю. Завгородній та генеральний директор Національного заповідника «Хортиця» М. Остапенко (1999) схарактеризували та розглянули острів Хортиця в сакральному вимірі.

Етнічну мову сакральності архітектури окремих регіонів України дослідили О. Безручко та В. Бардин (Bezruchko and Bardyn, 2021; 2022).

Мета статті – проаналізувати засоби кіно та фотомистецтва, що використовуються для репрезентації сакральності острова Хортиця та козацької культури. Дослідити вплив аудіовізуального мистецтва на сприйняття та інтерпретацію сакральних аспектів козацької культури та історії острова Хортиця як священного місця. Навести приклади використання засобів кіно та фотомистецтва для репрезентації сакральності острова Хортиця та козацтва.

Основний матеріал дослідження

Для кожної нації важлива її історія, а острів Хортиця зберігає спадщину нашого народу протягом багатьох століть та в усі часи привертала увагу людей не тільки своєю красою, а ще й сакральним змістом.

Природа Хортиці має великий вплив на формування культурної свідомості людини. Так, генеральний директор національного заповідника «Хортиця» М. Остапенко (2016) зазначає у вступному слові до колективної роботи «Природа острова Хортиця», що природа острова стала першопричиною виникнення сакрального ставлення до нього, що призвело до наявності на його території великої кількості культурної та археологічної спадщини (с.3).

Автори праці «Сакральний вимір острова Хортиця (до постановки питання)» Ю. Завгородній і М. Остапенко (1999, с.255) зазначають, що він «...акумулював у собі безперервний досвід історії більш ніж двадцяти-тисячолітньої давнини, виступаючи у різні часи поліфункціональним центром, щонайменше Нижнього Подніпров'я (Гілеї) та Надпоріжжя». Дослідники вважають, що головна ознака

Хортиці полягала саме в сакральності (Завгородній та Остапенко, 1999, с.255). На острові розташовано багато священних місць сили, які збереглися з давніх-давен. Л. Запорозька (2017) в інтернет-статті «Хортиця: заповідник, святилище і місце сили» зазначає слова представників Національного заповідника «Хортиця»: «Протягом всієї історії острова його територія практично не використовувалася для побутових цілей: острів вважався місцем зв'язку з могутніми силами, які керують життям на Землі і невідкладні людині». Після проведення багатьох археологічних розкопок, під час яких було знайдено багато духовних місць, можна підтвердити слова представників заповідника (Запорозька, 2017). Велика кількість культурної та археологічної спадщини, яка збереглася на острові, свідчить про його важливість та сакральність. На Хортиці розташовано багато священних місць сили, які привертють увагу багатьох людей. Збереження та захист острова як заповідника та сакрального місця є важливим завданням, а українське кіно допомагає привертнути увагу до нього та посилити його значення в культурному та історичному контексті.

Так, П. Юрик наводить слова К. Сушка (2004), який в інтерв'ю для газети «Субота Плюс» казав: «Хортиця – не просто шматок суші, оточений водою, а своєрідний унікальний материк з неповторною аурую, яка має величезний вплив не лише на сусіднє довілля, а й на увесь Запорізький край, на всю Україну». Слід погодитися з твердженням автора. Хортиця – це серце Запоріжжя, джерело енергії для кожної людини, яка побувала на цій землі.

Доцільно також зауважити, що сакральна роль острова неодноразово зображалася в літературних і кінематографічних творах. Кіно є одним з найпоширеніших і найпопулярніших мистецтв, яке дає змогу перенести глядачів у світ інших реальностей і переживань.

Як зазначають у своєму дослідженні «Роль кінематографа у житті сучасної людини» І. Гавран та Я. Попова (2019, с.182): «...під час перегляду кінострічки глядачі отримують великий спектр емоцій – від сміху до жаху. Разом з кіногероями глядач починає переживати, дивуватися, радіти й іноді закохуватися, ніби проживає життя...». Слід погодитися з цим твердженням, оскільки за допомогою візуальних і звукових ефектів можна репрезентувати сакральність та підсилити враження глядача для більшого занурення у кіномистецький твір. Отже, одним зі способів візуального представлення сакральності є використання особливих кадрів і перспектив, які дають змогу показати трансцендентність та духовність. Наприклад, камера може рухатися від підніжжя до вершини великої гори, що створює відчуття піднесеності та божественності.

Також варто наголосити, що сакральність у кіно може передаватися за допомогою музики та звукових ефектів. Музика створює відчуття занурення у світ неземного, а звукові ефекти допомагають зобразити сакральність через шуми, які надають фільму таємничості та містичності. Зокрема, В. Скуратівський та В. Глущенко (2023, с.66) у своїй статті «Музична та шумова палітра звукового супроводу зображення пейзажів в аудіовізуальному творі» зауважують: «...звук є не

тільки абстрактним творчим поняттям, а й інструментом, за допомогою якого можливо зобразити певну ситуацію, епізод життя і навіть пейзаж».

Фотомистецтво також використовується для передавання сакральності, а саме: фотографії можуть викликати відчуття поваги та трансцендентності через зображення релігійних обрядів, святинь та інших святкових подій. У них можна використовувати різноманітні техніки для відтворення феномену сакральності. Один з найпоширеніших способів – використання символів та образів, що пов'язані з релігійними традиціями. Наприклад, зображення хреста або святого, яке може викликати почуття благоговіння та шану до вищої сили. Також використовуються техніки, які посилюють відчуття величі та святості, наприклад, використання великих форматів зображень або налаштування освітлення.

Фотографії можуть відображати сакральність через використання світла та тіні, глибини та простору, а також через вибір кольорової гами та композиції. Наприклад, чорно-білі фотографії можуть передати таємничий, духовний настрій і додати глибини ідеї, тоді як яскраві кольори можуть надати енергії та відчуття радості.

Зауважимо, що зображення сакральності не обмежується виключно релігійними традиціями. Вона може бути відображена в будь-якому контексті, де є відчуття піднесеності та духовності. Острів Хортиця містить історію багатьох поколінь і пронизаний сакральним змістом. Про нього писав Тарас Шевченко, Микола Гоголь, Петро Ребро та багато інших українських та закордонних письменників. Також острів став плацдармом для таких екранних робіт, як «Тарас Буль-

ба» (2009, реж. Володимир Бортко), «Я-Хортиця» (1981, реж. Олександр Ігішев), «Козаки. Абсолютно брехлива історія» (2020, реж. Олександр Березань) та ін. Кожен з цих творів відобразив величні місця острова Хортиця.

Як зазначають у статті «Розвиток сучасного українського кіномистецтва» О. Безручко та Н. Качмар (Bezruchko and Kachmar, 2021, р.209): «До початку 2014 року на державному кіноринку домінували російські фільми. Тривала радянська політика в цій сфері та перехідний етап становлення України, складне економічне становище країни не забезпечили ресурсних переваг українського виробника». Це підтверджує екранізація повісті «Тарас Бульба» від режисера Володимира Бортка, де реальність була спотворена вигідним для Росії відображенням українського народу. Багато критиків зауважили, що ця екранізація будувалася на цензурованому творі Миколи Гоголя. Серед них – відома польська славістка Е. Бояновська (2013, с.298), яка зазначає: «У "Тарасі Бульбі" 1842 року він перетворює історичних сепаратистів і некерованих козаків на блискучі зразки вірності "великій" російській нації». На її думку, образ козацтва було спотворено, бо їх зобразили пройдисвітами, які прагнули до єдності з російськими братами (Бояновська, 2013, с.298).

Більшість сучасних учених вважає, що в процесі українського етногенезу козацтво відіграло суттєву роль, надавши специфічних рис українській ментальності. У багатьох кінематографічних творах неодноразово зображували Хортицю, Запорозьку Січ і козацтво. Так, А. Івченко (2004, с.234) у своєму тлумачному словнику зазна-

чає: «Менталітет – це специфічний спосіб мислення, який вирізняє особу або суспільну групу на тлі інших, сукупність розумових переконань і призвичаєнь». Його формують географічне середовище, політичні інститути та соціальні структури суспільства, культура, традиції. Ментальність козацтва в кожному творі зображується по-різному. У серіалі «Козаки. Абсолютна брехлива історія» (2020, реж. Олександр Березань) вони постають перед глядачами веселими, зухвалими, трохи легковажними та безтурботними. У фільмі «Мамай» (2003, реж. Олесь Санін) образ козака романтичний, людяний і трагічний. У кінокартині «Богдан-Зиновій Хмельницький» (2006, реж. Микола Мащенко) вони зображуються войовничими, незламними бійцями, які до кінця відстоюють свою свободу і не підуть на невігідні умови заради виживання.

У праці з історії України О. Бойка зазначено, що геополітичне становище українських земель, їх розташування між Заходом і Сходом зумовило маргінальність, двоїстість української ментальності: індивідуалізм, чуттєвість і емоційність. Окрім того, підкреслено, що роздвоєність національної ментальності посилила взаємодію та взаємовплив двох головних історичних верств традиційно-побутової культури: землеробської та козацької (Бойко, 2002, с.615). Автор стверджує, що «активність, волелюбність і демократизм, пріоритет чоловіка почали фіксуватися і закріплюватися в українській ментальності із появою на історичній сцені козацтва» (Бойко, 2002, с.616).

У своєму дослідженні «Опис України» Г. Боплан (1990, с.138) також згадував ментальність козаків. Він описав

їх так: «...дотепні, кмітливі, винахідливі і щедрі, не прагнуть до великого багатства, але надзвичайно кохаються у своїй свободі, без якої не уявляють життя: саме через це вони такі схильні до бунтів та повстань проти місцевих вельмож, як тільки відчують утиски...». Слова Г.Боплана влучно описують ментальність українського народу. Пройшло декілька століть після цих слів, а українці так само відстоюють свою свободу і волю.

Українська ментальність показана у творі Д.Яворницького через віру в справедливість. Козаки прагнули до того, щоб у своїй державі панували справедливість і порядок, а люди отримували те, на що заслуговують. Вони були гордими своєю нацією та її історією, не втрачали своїх ідей і принципів під впливом інших народів та владних структур. Вони були готові жертвувати своїм життям, щоб захистити свою націю та культуру (Яворницький, 1991).

Д. Яворницький приділив значну увагу відносинам козаків і кримських татар. Він наголошує на великому впливі останніх на запорозьке населення: «Стосунки запорожців з татарами були такими частими, що завдяки цьому обом народам відкривалося велике поле для взаємовпливу один на одного в тій чи іншій ділянці їх історичного життя; зокрема, панування татар у степу було однією з причин появи самого козацтва у придніпровських степах» (Яворницький, 1991, с.237). Дослідник стверджує, що на початку політичного життя кримських татар ворожнечі між мусульманами і християнами не було, кримчаки прагнули лише мирного скотарства, а хан Хаджі-Давлет-Гірей сприяв розвитку монастирів християнської церкви.

У тогочасних прикордонних суспільств не було чітких кордонів, це зумовлювало постійні контакти між татарами, ногайцями та козаками. Попри те, що між народами було багато розбіжностей, роки співіснування дали про себе знати. Зокрема, Д. Яворницький (1991) підкреслював наявність запозичення традицій військової стратегії і тактики у козаків та татар.

Відносини українського козацтва і татар відобразив Єжи Гофман у своєму кінотворі «Вогнем і мечем» (1999), що був знятий за історичним романом Генріка Сенкевича. Але в цьому творі кримські татари представлені в гіршому світі, ніж про це пише Д. Яворницький. «Фортеця Хаджибей» (2020, реж. Костянтин Коновалов) є ще одним аудіовізуальним твором, в якому показано відносини між козаками і татарами. В цьому фільмі між ними продемонстровано ділові союзні відношення. Вони об'єдналися через одного ворога – Російську імперію.

Так, Д. Яворницький відстоював ідею, що Запорозька Січ, продукуючи власну політичну культуру, самотній побут, традиції, зробила свій внесок у формування української ментальності. Розглядаючи питання функціонування владних структур, дослідник зазначав: «Запорізька громада доходила до повного ідеалу, невідомого ні в давні, ні в середні, ні в нові віки; принцип рівності панував тут у всьому: під час загальних зборів, при виборах військової старшини, січовому й паланковому управлінні...» (Яворницький, 1991, с.120). Вчений постійно наголошував, що ідеї «свободи», «рівності», «братерства» були нормою життя тогочасного суспільства та знаходили конкретну реалізацію у повсякденному житті, переду-

сім у принципі судочинства (Яворницький, 1991). Д. Яворницький прагнув насамперед викласти документальний матеріал, а не проаналізувати та оцінити факти.

Характерництво українського козацтва, їхня мужність, відвага, самовідданість, національна свідомість, патріотизм та чесність – вважаються сакральними складниками історичної спадщини. Українське козацтво було відоме своїми бойовими вміннями та відданістю своїм ідеалам. Водночас воно вирізнялося розвинутою системою моральних цінностей і традицій, однією з яких було характерництво – система ритуалів та обрядів, пов'язаних із вихованням козаків у дусі віри, мужності та честі.

Досвід Хортиці – це один з яскравих прикладів застосування характерництва в українському козацтві. Саме на острові формувалися та вдосконалювалися різноманітні ритуали та обряди, що допомагали виховувати молодих козаків у дусі патріотизму, відданості та справедливості. Характерництво не тільки відображало моральні та етичні цінності козацтва, але й відіграло важливу роль у формуванні та збереженні його ідентичності, сприяло підтримці духовної єдності козацьких загонів.

За тлумачним словником української мови, укладеним С. Головащуком та іншими: «Характерник – це чаклун, чарівник. Характерництво – чаклунство» (1980, с.25). У книзі «Українська мала енциклопедія» Є. Онацький (1967) також дав визначення характерництву, за його словами це: «...вірність своєму духовному я, що примушує людину завжди і по усіх усядах керуватися власними переконаннями і не боятися боронити правду, не від-

ступаючи перед жодними погрозами та труднощами...» (с.1998). Так, І. Зацуха та І. Грицишин у своїй роботі зазначають, що відомими характерниками були гетьман Дмитро Вишневецький, сотник Северин Наливайко, Іван Богун, козак Мамай та ін. (2020, с.12). Характерництво відомого козака Мамаєя зображає Олесь Санін у своєму кінематографічному творі «Мамай» (2003). Там козак постає перед глядачем як романтична, людяна і трагічна людина, та попри це вільна та хоробра.

У своєму дослідженні Я. Новицький (Новицький, 1990, с.106) зазначав: «Запорожці були лицарі і великі галдовники. Куля їх не брала, на Дніпрі, було, постелять повсть і йдуть». За його словами, козаки дійсно мали надлюдські можливості та завдяки цьому перемагали у важких війнах (Новицький, 1990, с.106). Таке уявлення автора може бути спричинене легендами та міфами, що виникли навколо козацької культури.

У своєму збірнику «Запоріжжя у залишках старовини та переказах народу» Д. Яворницький (2005, с.30) описує з народних уст про запорожців протилежну інформацію щодо того, що в козаків були надприродні здібності: «Нічому не вірте, це тільки балаки. Вони жили по божеськи, не знали вони ніяких чар». Так, Д. Яворницький (2005, с.30) зазначає, що від козаків не можна було почути й поганого слова, вони дотримувалися посту та усіх божественних свят. Ми можемо сказати, що думки дослідників різняться, та все ж більшість істориків дотримується судження, що характерництво було в українському козацтві.

В. Чумаченко (2000, с.5) у книзі «Шлях у невимовне» порівнює діяль-

ність характерників із нервовою системою, тому що вони брали на себе обов'язки зовнішньої і внутрішньої служби безпеки. За його словами, характерники проникали до ворога під виглядом купців та бездоганно виконували завдання, отримані від кошового. Основою характерництва є спас – власна українська езотерична практика. Предмет дослідження тісно пов'язаний із сучасним відродженням українських народних бойових мистецтв запорозького козацтва «спас» та «бойовий гопак». У місті Запоріжжя є школа спортивно-військового профілю «Запорізька Січ», в якій навчають дітей цього виду бойових мистецтв. Методика спасу складається з різних елементів, таких як технічні прийоми бою, вправи на розвиток фізичної витривалості та гнучкості, вправи на розвиток внутрішньої енергії та контроль дихання. Слід зазначити, що козацьке бойове мистецтво неодноразово зображували в аудіовізуальних творах. Наприклад, «Тарас Бульба» (2009, реж. Володимир Бортко), «Козаки. Абсолютна брехлива історія» (2020, реж. Олександр Березань), «Фортеця Хаджибей» (2020, реж. Костянтин Коновалов) та багато інших фільмів.

Висновки

Хортиця – один із символічних і ключових епосів України, який містить сенси надзвичайно широкого часового та просторового діапазону. Острів має значний вплив на формування культурної свідомості людини, і це призвело до збереження значної кількості культурної та археологічної спадщини його на території. Сакральні місця острова є надзвичайно важливими для релігійної та

духовної практики багатьох людей. Українське кіно також використовує острів Хортиця як важливу локацію для створення фільмів, що підкреслює його значення для сучасної культури. Водночас захист острова є важливим завданням для збереження цього сакрального місця для майбутніх поколінь. Аудіовізуальне виробництво сприяє приверненню уваги до острова та збільшує його значення у культурному та історичному контексті. Загалом, сакральність Хортиці продовжує залишатися важливим аспектом історії та культурного значення.

Українську ментальність вивчали й аналізували у своїх дослідженнях та творах різні науковці. Менталітет українців визначається географічним середовищем, політичними та соціальними структурами суспільства, культурою та традиціями. Образ козака в українській культурі та мистецтві може бути різним залежно від авторської інтерпретації та мети зображення. У кінопродукції козаки можуть бути зображені як веселі та легковажні, романтичні та людяні, войовничі та незламні бійці. Отже, українська ментальність та образ козака залишаються важливими темами для досліджень та втілення в мистецтві. Ґрунтовне вивчення цього питання допоможе знайти істинний образ українського козака.

В Україні характерництво відіграло важливу роль у формуванні моральних та етичних принципів козацької культури. Козаки-характерники були відомі своєю мужністю, відвагою, вірністю своїм товаришам і козацьким ідеалам. Досвід Хортиці є виразним прикладом характерництва в українському козацтві, де ритуали та обряди використовувалися

для виховання незламних воїнів. Це явище проявлялося у важких битвах, де січовикам вдавалося перемагати та залишатися майже неушкодженими. Відродження та детальне вивчення явища характерництва загалом і характерних практик зокрема допоможе сучасним воїнам залишатися фізично витривалими та нездоланими, як і їхні пращури – козаки-характерники.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бойко, О.Д., 2002. *Історія України*. 2-ге вид. Київ: Академія.
- Боплан, Г.Л. де, 1990. *Опис України*. Львів: Каменярь.
- Бояновська, Е.М., 2013. *Микола Гоголь: між українським і російським націоналізмом*. Переклад: А. Бондар. Київ: Темпора.
- Гавран, І. та Попова, Я., 2019. Роль кінематографа у житті сучасної людини. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, [e-journal] 2 (2), с.181-187. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.2.2.2019.185700>
- Головащук, С.І. ред., 1980. *Словник української мови*. Київ: Наукова думка. Т.11, с.25.
- Грицишин, І., та Зацуха, І. уклад., 2020. *Козаки-характерники: міфи та правда*. [online] Тернопіль: Тернопільська обласна бібліотека для молоді. Доступно: <<https://issuu.com/ternopilyouthlib/docs/cossacks1> [Дата звернення 21 січня 2024].
- Завгородній, Ю.Ю. та Остапенко, М.А., 1999. Сакральний вимір острова Хортиця (до постановки питання). *Культурологічні студії*, 2, с.247-275.
- Запорозька, О., 2017. Хортиця: заповідник, святолище і місце сили. *Українформ*, [online] 09 грудня. Доступно: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2361220-hortica-zapovidnik-svatilise-i-misce-sili-rus.html>> [Дата звернення 21 січня 2024].
- Івченко, А., 2004. *Тлумачний словник української мови*. Харків: Фоліо.
- Новицький, Я.П., 1990. *Народная память о Запорожье. Предания и рассказы, собранные в Екатеринославщине 1875-1905 г.* Рига: Сприндлитис.
- Онацький, Є., 1967. *Українська Мала Енциклопедія*. Буенос-Айрес: Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Кн.16: Літери Уш-Я.
- Остапенко, М.А., 2016. Шановний читачу. В: *Природа острова Хортиця*. Запоріжжя: Національний заповідник «Хортиця». Вип.2, с.3.
- Скуратівський, В. та Глущенко, В., 2023. Музична та шумова палітра звукового супроводу зображення пейзажів в аудіовізуальному творі. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, [e-journal] 6 (1), с.64-74. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.6.1.2023.279238>
- Сушко, К., 2004. «Я обираю Хортицю». *Письменницький портал Пилипа Юрика*, [online]. Доступно: <<https://pilipyurik.com/literatory-zaporizha/421-sushko?showall=1&start=0>> [Дата звернення 21 січня 2023].
- Чумаченко, В., 2000. *Шлях у невимовне*. Кривий Ріг: Видавничий дім. Кн.1.
- Яворницький, Д.І., 1991. *Історія запорозьких козаків*. Київ: Наукова думка. Т.1.
- Яворницький, Д.І., 2005. *Запорожжя в залишках старовини і переказах народу*. 3-тє вид. Дніпропетровськ: Арт-Прес.
- Bezruchko, O. and Kachmar, N., 2021. The Development of Contemporary Ukrainian Cinema. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual*

- Art and Production*, [e-journal] 4 (2), pp.208-216. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.4.2.2021.248680>
- Bezruchko, O. and Bardyn, V., 2021. Master's Photo Art Project "Ethnic Language of the Sacred". *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Art and Production*, [e-journal] 4 (2), pp.297-304. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.4.2.2021.248780>
- Bezruchko, O. and Bardyn, V., 2022. Presentation of the Sacred Heritage of Boikos by Means of Audiovisual Art. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Art and Production*, [e-journal] 5 (1), pp.38-45. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.5.1.2022.256950>

REFERENCES

- Bezruchko, O. and Bardyn, V., 2021. Master's Photo Art Project "Ethnic Language of the Sacred". *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Art and Production*, [e-journal] 4 (2), pp.297-304. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.4.2.2021.248780>
- Bezruchko, O. and Bardyn, V., 2022. Presentation of the Sacred Heritage of Boikos by Means of Audiovisual Art. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Art and Production*, [e-journal] 5 (1), pp.38-45. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.5.1.2022.256950>
- Bezruchko, O. and Kachmar, N., 2021. The Development of Contemporary Ukrainian Cinema. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Art and Production*, [e-journal] 4 (2), pp.208-216. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.4.2.2021.248680>
- Boianovska, E.M., 2013. *Mykola Hohol: mizh ukrainskym i rosiiskym natsionalizmom* [Nikolai Gogol: Between Ukrainian and Russian Nationalism]. Trans: A. Bondar. Kyiv: Tempora.
- Boiko, O.D., 2002. *Istoriia Ukrainy* [History of Ukraine]. 2nd ed. Kyiv: Akademiia.
- Boplan, H.L. de, 1990. *Opys Ukrainy* [Description of Ukraine]. Lviv: Kameniar.
- Chumachenko, V., 2000. *Shliakh u nevygovne* [The Way to the Unspeakable]. Kryvyi Rih: Vydavnychiy dim. Book. 1.
- Havran, I. and Popova, Ya., 2019. Rol kinematohrafa u zhytti suchasnoi liudy [The Role of Cinematography in the Life of a Modern Person]. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Art and Production*, [e-journal] 2 (2), pp.181-187. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.2.2.2019.185700>
- Holovashchuk, S.I. ed., 1980. *Slovnnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka. Vol.11, p.25.
- Hrytsyshyn, I., and Zatsukha, I. comp., 2020. *Kozaky-kharakternyky: mify ta Pravda* [Cossacks-Characteristics: Myths and Truth]. [online] Ternopil: Ternopil Regional Library for Youth. Available at: <<https://issuu.com/ternopilyouthlib/docs/cossacks1>> [Accessed 21 January 2024].
- Ivchenko, A., 2004. *Tlumachnyi slovnnyk ukrainskoi movy* [Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Kharkiv: Folio.
- Novitckii, Ia.P., 1990. *Narodnaia pamiat o Zaporozhe. Predaniia i rasskazy, sobrannye v Ekaterinoslavshchine 1875-1905 g.* [People's memory of Zaporozhye. Legends and stories collected in Ekaterinoslav region 1875-1905]. Riga: Spriditis.

- Onatskyi, Ye., 1967. *Ukrainska Mala Entsyklopediia* [Ukrainian Small Encyclopedia]. Buenos-Aires: Nakladom Administratury UAPTs v Argentyni, Kn. Book: Litery Ush-Ya [Letters Ush-Ya].
- Ostapenko, M.A., 2016. Shanovnyi chytachu [Dear reader]. In: *Pryroda ostrova Khortytsia* [Nature of the island of Khortytsia]. Zaporizhzhia: Natsionalnyi zapovidnyk "Khortytsia". Vol. 2, p.3.
- Skurativskyi, V. and Hlushchenko, V., 2023. Muzychna ta shumova palitra zvukovoho suprovodu zobrazhennia peizazhiv v audiovizualnomu tvori [Musical and Noise Palette of the Soundtrack for Landscape Images in an Audiovisual Work]. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Art and Production*, [e-journal] 6 (1), pp.64-74. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.6.1.2023.279238>
- Sushko, K., 2004. "Ia obyrai Khortytsiu" ["I choose Khortytsia"]. *Pysmennytskyi portal Pylypa Yuryka*, [online]. Available at: <<https://pilipyurik.com/literatory-zaporizha/421-sushko?showall=1&start=0>> [Accessed 21 January 2023].
- Yavornytskyi, D.I., 1991. *Istoriia zaporozkykh kozakiv* [History of the Zaporozhian Cossacks]. Kyiv: Naukova dumka. Vol.1.
- Yavornytskyi, D.I., 2005. *Zaporozhzhia v zalyshkakh starovyny i perekazakh narodu* [Zaporizhzhia in the remnants of antiquity and legends of the people]. 3rd ed. Dnipropetrovsk: Art-Pres.
- Zaporozka, O., 2017. Khortytsia: zapovidnyk, sviatylshche i mistse syly [Khortytsia: a reserve, a sanctuary and a place of power]. *Ukrinform*, [online] 09 December. Available at: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2361220-hortica-zapovidnik-svatilise-i-misce-sili-rus.html>> [Accessed 21 January 2024].
- Zavorodnii, Yu.Iu. and Ostapenko, M.A., 1999. Sakralnyi vymir ostrova Khortytsia (do postanovky pytannia) [The sacred dimension of Khortytsia Island (to the question)]. *Kulturolohichni studii*, 2, pp.247-275.

REPRESENTATION OF THE SACREDNESS PHENOMENON OF KHORTYTSIA ISLAND AND COSSACK CULTURE BY MEANS OF CINEMA AND PHOTOGRAPHY

Hanna Chmil^{1a}, Oleksandra Sydorenko^{2a}

¹ Doctor of Sciences in Philosophy, Professor;

e-mail: gannachmil@gmail.com; ORCID: 0000-0001-6569-1066

² Master of Audiovisual Arts and Production;

e-mail: alexandrasidorenko97@gmail.com; ORCID: 0009-0001-2960-4655

Kyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to analyse the means of cinema and photography used to represent the sacredness of Khortytsia Island and Cossack culture. To investigate the impact of audiovisual art on the perception and interpretation of the sacred aspects of Cossack culture and the history of Khortytsia Island as a sacred place through cinema and photography. **The research methodology** is to apply the following methods: theoretical (to analyse the source base of the study, collect information about the sacredness of Khortytsia Island and Cossack culture, review historical material, articles and scientific studies, compare information in these sources; select films and photographic materials that reflect the sacred aspects of Cossack culture and Khortytsia Island); comparative-analytical (to analyse the means of cinema and photography to identify the features and tools used to represent sacredness); empirical (to take photographs representing sacred objects and places in Zaporizhzhia). **Scientific novelty.** The article analyses for the first time how visual media can be used to preserve and reproduce the cultural traditions and intangible values of our people. The influence of audiovisual art on the formation of cultural discourse is investigated, and the role of visual culture in the modern world is studied. **Conclusions.** The article analyses the means of cinema and photography used to represent the sacredness of Khortytsia Island and Cossack culture. Examples of the successful use of cinema and photography tools and instruments to represent the sacredness of Khortytsia Island and Cossack culture are presented. It has been proved that these tools are effective in embodying the spiritual significance of the island in a visual form, helping viewers better understand and perceive the sacred aspects of the Cossacks and the history of Khortytsia, and can be used to preserve and reproduce cultural traditions.

Keywords: sacredness; cinema; cinema art; photography; Khortytsia Island

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.